

Keynes contra het Centraal Planbureau en het kabinet

Op 15 september jongstleden verscheen in NRC Handelsblad een artikel van de hand van Sweder van Wijnbergen (2009) waarin in kort bestek en in soms krasse bewoordingen de Miljoenennota (Tweede Kamer 2009–2010) alsmede de laatste gepubliceerde parel aan de kroon van het Centraal Planbureau (CPB), De Grote Recessie (Van Ewijk en Teulings, 2009), de grond in werden geboord. Sindsdien zijn er meerdere uitingen van twijfel over de juistheid van de analyses, aanbevelingen en plannen van het CPB en kabinet gepubliceerd (Wester, 2009; Klok, 2009; Staal en Vriesema, 2009). In Wat is er aan de hand in driestromenland? stelt de directeur van de Wiardi Beckman Stichting, Monika Sie: “Het is nog geen uitgemaakte zaak hoe fors er bezuinigd moet worden” en “Dan moeten wij nu niet enorm bezuinigen. En een financieringstekort zoals we dat nu hebben is zes keer eerder voorgekomen” (Staal en Vriesema, 2009). Verder zijn naar aanleiding van de Miljoenennota 2010 ook in ESB twee kritische artikelen over de bekend geworden beleidsvoornemens van de regering verschenen (De Kam, 2009; Van Mierlo, 2009).

In het kader van dit commentaar wordt vooropgesteld dat het geen twijfel lijdt dat we te maken hebben met een keynesiaanse recessie, gekenmerkt door grootschalige vraaguitval, resulterend in een aanzienlijke productiedaling en werkloosheid. “Terug van weggeweest: keynesiaans beleid”, zo constateert het CPB dan ook (Van Ewijk en Teulings, 2009).

Het is daarom op zijn minst interessant en leerzaam om te proberen vast te stellen wat Keynes, een van de belangrijkste economen ooit, naar aanleiding van De Grote Recessie en de Miljoenennota 2010 naar voren zou hebben gebracht. Dit wordt, zeker gedeeltelijk, mogelijk gemaakt door twee recente publicaties over de huidige kredietcrisis door auteurs die bij uitstek bekend zijn met Keynes’ persoon en werk: Peter Clarke en Robert Skidelsky (Clarke, 2009; Skidelsky, 2009).

Bij voorbaat reagerend op een recente boekbespreking van deze twee publicaties in *The Economist* (The Economist, 2009a), benadruk ik dat het hier gaat om Keynes’ inzichten ten aanzien van *understanding and fighting a slump* en niet zozeer om *a more fundamental overhaul of economic policy*.

Keynes’ mening in vijf punten

Voor alle duidelijkheid: met keynesiaans beleid wordt bedoeld een stimuleringsbeleid bestaande uit automatische stabilisatie, aanvullende stimuleringspakketten en fiscale maatregelen, alsmede een monetair beleid gericht op een lage rente en eventueel kwantitatieve verruiming; dit alles met als doel om de effectieve vraag te vergroten. In dit kader wordt hier het volgende vijftal punten benadrukt.

Om te beginnen een opmerking over het door het CPB, het kabinet en vrijwel alle politieke partijen ingenomen standpunt dat door keynesiaans beleid, zoals het vergroten van de effectieve vraag door extra overheidsuitgaven, toekomstige generaties niet het kind van de rekening mogen worden. Anders gezegd: wel stimuleren, maar niet met een ongedekte cheque (Van Ewijk en Teulings,

2009). Vanzelfsprekend zal stimuleringsbeleid gedurende een recessie tot grotere begrotingstekorten en daardoor een toenemende overheidsschuld leiden. Maar beweringen dat een en ander tot een extra schuldenlast voor rekening van toekomstige generaties leidt, berusten op een gedachtestout. Er wordt dan geen rekening gehouden met het feit dat deze generaties tegelijkertijd welvarender zullen worden, juist door middel van het proces dat mogelijk wordt gemaakt door de oorspronkelijke financiering die tot een additionele schuld leidt (Clarke, 2009).

Met andere woorden, er zijn helemaal geen morele redenen om terwille van toekomstige generaties zo snel mogelijk overheidsstekorten en -schulden te verkleinen. Het enige probleem inzake timing is om enerzijds tijdig op weten te houden met stimuleren om inflatie te voorkomen en anderzijds om niet te vroeg met stimuleren te stoppen om niet het risico van een terugkerende recessie te lopen, zoals het geval was in de Verenigde Staten in de jaren dertig.

Ten tweede, en samenhangend met het voorgaande: Keynes was allerminst een voorstander van semipermanente begrotingstekorten. Integendeel, hij was van mening dat normaliter overheidsbegrotingen een overschot moesten vertonen (Skidelsky, 2009). Aan de andere kant schrok hij in tijden van werkloosheid niet terug van vergaande voorstellen waarbij hij regelmatig waarschuwde voor timide en fragmentarische overheidsprogramma’s. Zo rekende hij president Roosevelt voor dat in 1934 een stimuleringsprogramma van niet minder dan elf procent van het nationaal inkomen van de Verenigde Staten nodig was om dat land goed op de weg naar herstel te positioneren. Zoals bekend stortten de economieën van zowel de Verenigde Staten als het Verenigd Koninkrijk in 1937–1938 weer in vanwege te vroege beëindiging van de stimuleringsprogramma’s.

Ten derde: Keynes had gedurende bijna zijn gehele leven, met uitzondering van zijn laatste jaren, een haat-liefdeverhouding met de *Treasury* (ministerie van Financiën), en zeker met de *Treasury view*. Deze laatste werd gedeeld door de *Bank of England* en bestond uit: *balanced budgets, free trade and the gold standard*.

In dit kader was de voornaamste taak van de *Treasury* “to balance the books, as the national housekeeper, not to manage the economy, as the national breadwinner” (Clarke, 2009). Wie denkt in dit verband niet aan de twintig ambtelijke werkgroepen die in opdracht van het kabinet zijn gaan zoeken naar de mogelijkheden om vanaf 2011 voor 35 miljard euro te gaan bezuinigen?

Vanzelfsprekend is en blijft het van het grootste belang om wat betreft de houdbaarheid van de overheidsfinanciën een exitstrategie te ontwikkelen die geloofwaardig is voor de burgers en financiële markten. Maar degenen die van mening zijn dat het kabinet daarmee dusver op het juiste spoor zit, zijn op de vingers van een hand te tellen. Van Mierlo (2009) heeft in zijn hierboven aangehaalde artikel enkele nuttige suggesties hiervoor gedaan die neerkomen op: allereerst een actualisering van het rapport van de werkgroep-Gerritse van begin 2009 aangevuld met kosten-batenanalyses vooraf.

SINDS 1916

Ten vierde: in tegenstelling tot het CPB en het kabinet was Keynes een uitgesproken voorstander van het gescheiden houden van hervormingen en herstelprogramma's. Waar Keynes enerzijds president Roosevelt kapittelde vanwege tekortschietende en te beperkte herstelprogramma's, zie het tweede punt hierboven, preeft hij hem uitdrukkelijk naar aanleiding van de door hem ingevoerde hervormingen in de banken- en transportsector. (Skidelsky, 2009; Clarke, 2009).

Keynes was van mening dat het hier om twee heel verschillende problemen ging. Enerzijds heeft men te maken met een te geringe effectieve vraag, resulterend in werkloosheid wat op korte termijn stimuleringsprogramma's van de overheid noodzakelijk maakt. Hervormingen, daarentegen, hebben betrekking op aanpassingen tengevolge van langetermijnveranderingen op sociaal en economisch gebied, die men als systeemveranderingen kan beschouwen. Keynes stelde dat voor hervormingen vertrouwen van de private sector in het overheidsbeleid een noodzakelijke voorwaarde is. Voortijdige druk van de kant van de overheid om zulke hervormingen door te voeren zal tot wantrouwen van de private sector leiden en ook eventuele stimuleringsprogramma's in het kader van een herstelprogramma belemmeren. De huidige gang van zaken betreffende de door het kabinet gewenste verhoging van de AOW-leeftijd tot 67 jaar is illustratief in deze.

Ten vijfde en laatste: hoe dacht Keynes over de rol en mogelijkheden van economische groei bij het bestrijden van recessies? Keynes had een weerzin tegen pessimistische verwachtingen en voorstellingen door beleidsmakers. Hij reageerde dan ook sarcastisch op de permanent pessimistische uitlatingen van met name de toenmalige minister van Financiën Neville Chamberlain: "Men zal nooit de begroting in evenwicht krijgen door middel van maatregelen waardoor het nationaal inkomen vermindert" en "zorg voor meer werkgelegenheid, dan lossen begrotingsproblemen zich vanzelf op" (Clarke 2009). In dit opzicht zijn de bewoordingen van Keynes' essentiële inzichten bij het bestrijden van recessies nog steeds relevant.

In de huidige discussies over het te voeren beleid wordt de mogelijke rol van snellere groei om uit budgettaire problemen te komen wel genoemd, waarbij de naam van Nobelprijswinnaar Paul Krugman vaak valt, maar daar blijft het bij. Afgezien van het feit dat het uit den boze zou zijn om na een initieel succes de stimuleringsprogramma's af te bouwen, is het relevant om, vergelijkbaar met de bovengenoemde aanbevelingen van Van Mierlo, van de mogelijke beleidsinstrumenten om de effectieve vraag te vergroten, te weten: overheidsinvesteringen en -consumptie, en particuliere consumptie, direct of via lastenverlichting, en kosten-batenanalyses te maken met betrekking tot hun effect op economische groei. Zulke analyses kunnen aansluiten bij het recente werk van Jens Arnold van de OESO die soorten van belasting gerangschikt heeft naar de omvang van hun nadelige invloed op economische groei (The Economist, 2009b).

In dit opzicht zijn Keynes' essentiële inzichten bij het bestrijden van recessies nog steeds relevant: *"It is indeed Keynesian to*

applaud government for trying something, and on a large scale too, when faced with obvious market failure. And the yardstick that Keynes introduced for assessing the costs is still valid. Whether the economy itself can be expanded by such measures, generating the very resources that finance the initial stimulus. That is what justifies government action, not only for reasons of short-term expediency but also in the long run." (Clarke, 2009).

LITERATUUR

Clarke, P. (2009) *Keynes; the twentieth century's most influential economist*. Londen: Bloomsbury.

Ewijk, C. van en C. Teulings (2009) *De grote recessie*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.

Kam, C. de (2009) Bloed, zweet en tranen. *ESB*, 94(4569), 582-585.

Klok, P. (2009) Economen tasten in het duister. *De Volkskrant*, 26 september.

Mierlo, H. van (2009) Na het zuur komt nog meer zuur. *ESB*, 94(4569), 586-587.

Skidelsky, R. (2009) *Keynes; the return of the master*. Londen: Allan Lane, Penguin Press.

Staal, H. en I. Vriesema. (2009) Wat is er aan de hand in driestromenland? *NRC Handelsblad*, 10-11 oktober.

The Economist (2009a) The Keynes comeback. *The economist*, 393(8651), 93-94.

The Economist (2009b) The long climb; a special report on the world economy. *The economist*, 393(8651), 3-24.

Tweede Kamer (2009-2010) *Nota over de toestand van 's Rijks financiën*.

Tekstgedeelte van de Miljoenennota 2010, 32123, nr 1.

Wester, J. (2009) Mevrouw de voorzitter, moeten we eigenlijk wel bezuinigen? *NRC Handelsblad*, 19-20 september.

Wijnbergen, S. van (2009) Miljoenennota is op drijfzand gebaseerd. *NRC Handelsblad*, 15 september.

LOET MENNES

Emeritus hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam